

EVANGYÉLIOMI PROTESTÁNS LAP.

Megjelen minden héten egyszer pénteken egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt negyedévre 1 frt 50 kr. — Hirdetések díja száz szóig 1 frt, kétszáz szóig 2 frt, a másodszeri hirdetésnél 100 szóig 80 kr. 3-iknél 70 kr. bélyegdíj 30 kr; csakis egyház és tanodát érdeklő hirdetések fogadtatnak el. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utca, 1078. sz. a. intézendők.

Az ódon sir szava a bibliai csudák ujdon sirjához.

Nt. Kozma Józseffelső-szabolcsi espereshez.

„Le style c'est l'homme.“ Jegyzé meg elsőben Buffon a természettudós. „Loquere fili mi, ut te noscam“, mondá még sokkal előbb Socrates. — E szerint a beszéd a lélek jellege és képe, s az irály az ember.

Ha ez igaz, akkor a f. szabolcsi esperes a prot. egyh. s isk. lapban a bibliai csudák és felettem irt pásztori levelében igen szomorú arczképet fog terjeszteni a figyelmes olvasó elé.

Nincs ugyanis azon levélben semmi apostoli szellem, semmi ker. érzület, semmi evangéliumi színezet. Telve van rossz akarattal, személyt sérteni akaró, s becsmérlő, a theologiában és bölcsészetben félszegüségét eláruló kifejezésekkel. Gunyos kifakadások pótolják az érvek hiányát.

De hát minő az ember, olyan a beszéde.

Loquere fili mi, ut te noscant!

A bibliai csudákról irt pásztori levele a f. sz. esperesnek egyszersmind első theologiai műve. Halandó ember tőle mást nem olvasott még. Tehát első szülött! De ez is, mint egykor Pallas Athene a pogány napokban sisakosan, fegyveresen pattan elő az ő Jupitere agyából. Alig született, már ölni akar. Nagy benne a temetési vágy. Az evangélium egyik öreg napszamosát akarja porrá törni. Meg volt győződve, hogy ezt meg is teszi. Nem számított arra, hogy az evangéliumnak régi napszamosai kemény kövekből vannak faragva, fel sem veszik a fergeteg esapkodásait. Megszokták a vést, kibírják a roszakarat támadásait. — „Si fractus illabatur orbis! . . .

Én látván a porfelleget, mit a f. sz. esperes felvert, azt jegyzém meg elsőben is :

Ime egy esperes, ki felül az indulat vad lovára, tombol, rugtat, maga alá akar tiporni mindenkit, ki utjába mer lépni az enangéliumi tanelemekkel, s a népek könyvével, a bibliával, s azt decretálja : „A bibliai csudákat tanítani nem óhajtjuk, mert azok babonás hitre vezetnek.“

Ezen vakmerő állítását még csudálatosabban védi, s kész vétközéssel nyíltan vádolni a biblia Istenét, hogy meri mindenhatóságát gyakorolni népe megmentésében! Mért teszi azt? Hagyjon mindent a természet törvényeire, ha már egyszer azokat is akarta!

Ezen pásztori levél végén, megteszi azon halálos csapást is, melyről azt hiszi, hogy az engem, ki a bibliai csudák védelmére szót emeltem egész, fáradságos multammal együtt az örök feledés homályába fog taszítani.

Én arra kész vagyok. A ki az emberek emlékezetére számít, az a holnap hulláinak tiszteletére támaszkodik.

Semmi emlékezet! Elv és kötelesség! Ez az evangélium napszamosainak egyszerű jelszava. Nem riadunk vissza, mi, kik Istennél keresünk jövőt, a temetők mohától és homályától. Nekünk a sir, egy új élet bölcsője!

To fly at infinite . . .

Where momentary ages aro no more.

Where time and pain, and chance and death, expire !*)

Young : Life and Eternity.

Igen, Kozma ur egész multamat eltemető halálos csapást vélt akkor reám mérhetni, mint elmékedésének záradékában így kiáltott fel : „Alig van akadémia, hol tana kedves fogadtatásra találna.“

E pontnál bátorkodom tenni azon ellenkérdésecskét, ha méltóztatik kegyesen megengedni : „Vajjon van-e, és ha van, ugyan hol van az az akadémia, a hol azt tanítanak, hogy a bibliai csudák nem tanítandók, mert azok babonás hitre vezetnek?“

Hogy Kozma József esperes ur egykor Patakon járt iskolába, a hol én is tiz évig közelismeréssel hittanárkodtam, azt tudom. De tudom azt is, hogy az öreg Somossy ily vad theológiát nem tanított soha! De hihetőleg Kozma ur a külföldi akadémiaikkal ismeretesebb. — Tehát vele szemközt a legszabadelvűbb akadémiaira, a heidelbergi theológiára hivatkozom. Ott senki sem hordozta magasabban a szabadelvűség zászlóját, mint Schenkel. Ez

*) „Repülni a végtelenben . . . hol múltó korok nincsenek többé, s hol idő és baj, esély és halál megszűnnek!“
Youngtól „Élet és örökkévalóság.“

megkívánja attól, a ki theológiát akar tanítani, dass er auf den wesentlichen Grundlagen der Kirche steht, innerhalb welcher er lehrt — sőt hozzá teszi, hogy „az elszakadás ezen alapoktól megfosztja őt a tanárkodás tovább viselhetésétől.“ „Egy ilyen elszakadás nem a szabadságténye volna, hanem az önkény ténye, s az illető egyuttal az ő tanítói állomásáról lelépne!“ — Sch. Die Bildung der ev. Theologen. . . Heidelberg 1863. 11. lap.

Tessék elhinni, hogy nincs Németországban oly egyetem, vagy akadémia, a hol a nyirbátori végzést tanítanak, melyért esperes ur kész pálczát törni. . . Egyszersmind igen különös az, hogy egy paradoxon értékesítése végett csak úgy könnyedén hivatkozunk a világ akadémiaira, melyeknek műveit nem olvassuk!! Ez tesz port hányni a tudatlanok szemébe, a mi ismét nem illik a modern világosság látni akaró vezéréhez.

Különben midőn valamely egyháztani kérdés kerül vitára, nem az a határozó, mit tart felőle a f. szabolcsi esperes, hanem az, mit tart felőle 1) az Irás, 2) a confessio és symbolicus könyvek, 3) a ker. theologia.

Teljes joggal megvárhatja az ev. ker. olvasó közönség, hogy az evangéliumilag reformált egyház esperese az evangéliumi tanállományok körüli kérdéseknél használja fel tisztázás vagy irányozás szempontjából, nem a pythagorási *ἀπορία* *ἐστίν*, hanem az Irást, Confessiót Symbolicus irományokat, s a tudományos ker. theológiát Innen merítse érveit. Hic Rhodus, hic salta.

De hát teszi-e ezt a f. sz. esperes? Nem, hanem hitügyi kérdéseknél hivatkozik a természettudományok előhaladottságára. Tehát a ker. hitcynosurájává a természettudományt teszi. Csakhogy feledi azt, hogy a hit tárgyiban a kijelentéseken nyugoszik . . . isteni közlemény, és nem a természeté.

A khrisztianizmus felől azt tanítja a f. sz. esperes, hogy „az nem a csudák, hanem az okos hit vallása.“

Tehát világos ellentétbe teszi a bibliai csudákat az okos hitével. Ez a f. sz. esperesre nézve nagyon lehetséges, de az a főkérdés, hogy vajjon ellentétben áll-e egyszersmind az ev. ker. egyház hitével is? — Ez a punctum saliens; mert mi eddig, bocsánatot kérek, nem Kozma-hitvallást, hanem evangéliumit tartunk, s ezt tartjuk katexochen keresztyénnek. Le kell mondanunk e tárgynál a személyes ambíciókról. Mi csak a Krisztus és az ő evangéliuma előtt hajlunk meg!

Már a mit az evangélium tanít, az nem jöhet ellentétbe a khrisztianizmus vallásával . . . és ha ezen eset állana be, akkor az evangélium, s a f. sz. esperes khrisztianizmusa nem lesznek compatibilisek!

csudáAz evangélium és az apostoli irományok tanítják a kat.

Bár a tanelem kétségtelenül a lényegesebb; mert maga az erőtényi elem is csak a tanelem támogatására, s az Istentől megbízott egyének megbízatási verificatiojára szolgál. De azért a f. sz. esperes ellenére is kénytelen vagyok állítani, hogy a bibliai erőtényi elem az evangéliumban szerfelett fontos, sőt tanjellemmel is bír. Nem más az nt. esperes ur, mint concret tan, vagyis a tények tana, s így az egyedüli egyetemes hatályu tan, melyet megért a tudatlan, taniás jelentőségére emelhet a tudós. Az elmélet esotericus körü marad mindig, a tény mindenkinek eléje világít. Ne utálja meg nt. esperes ur az isteni gondviselésnek ezen mindenhatósági tényeit, a csudákat; megmutattam incriminált nyilatkozatomban, hogy azok nagyon világosan beszélnek, tanítanak.

Sőt az evangéliumi csudák még más jelentőséggel is bírnak a ker. istenész előtt, nevezetesen azok, melyek a Jézus Krisztusi azaz istenfiui minőségének verificationalis, vagyis önigazolási tényei. Ugyanis azt bizonyítják amaz erőtények, hogy a Jézus Krisztus isteni erőnek birtoklója.

És a mi több, nem áll az, a mit a f. sz. esperes csak úgy könnyedén odavet, hogy maga a Krisztus ezen erőtényekre sulyt nem helyezett volna, sőt az Irás a f. szabolcsi esperes ellenére azokat a Krisztusra nézve önigazolási momentumul kívánja tekintetni.

„Higyjetez nekem, hogy én az Atyában, s az Atya én bennem vagyok. Ha nem hisztek a cselekedetezért, higyjetez nekem.“ Ján XIV. 11.

„A cselekedetez, melyeket én cselekszem, az én Atyámnak nevében, azok bizonyyságot tesznek én rólam.“ Ján. X. 25.

„De ti nem hisztek; mert nem vagytok az én juhaim közül valók.“ 26. v.

Ime, nt. esperes ur! az Ur Jézus Krisztus erőtényeire, azaz cselekedeteire oly sulyt fektet, hogy azokat el nem ismerőkre határozottan kimondja, hogy azok nem az ő juhaim közül valók.

Ellenben a f. sz. esperes azt decretálja, nemcsak, hanem a vele nem tartókat ódon siroknak, vak vezéreknek, oktalanoknak stb. nevezé el szive teljességéből, azt decretálja, hogy a bibliai csudákat tanítani nem kell; mert azok babonás hitre vezetnek.

Mit tegyünk?

Kozma József urat kövessük-e, vagy azon Krisztust, a ki mondá: „A cselekedetez, melyeket én cselekszem, bizonyyságot tesznek én rólam.“ „De ti nem hisztek, mert nem vagytok az én juhaim közül valók.“

Határoznunk kell.

Vagy Kozma József ur juhaim közé állunk, ki megvilágositva bevezet minket a természet országába, s oda állit minket is a füvek, fák, s rovarok közé, az egy természeti

törvény boldogító aegisze alá. — Vagy oda állunk juhaink közé azon Jézus Krisztusnak, ki azt mondá szeretteinek: „Ti nem vagytok e világból valóok.“ „Az én országom nem e világból való!“

„Ha az én atyámnak cselekedetét nem cselekszem, ne higgyetek nekem... ha pedig azokat cselekszem, ha nekem nem akartok is hinni, higgyetek a cselekedeteknek, hogy megtudjátok, és higgyétek, hogy az Atya én bennem vagyok, és én ő benne“ Ján. X. 37, 38.

Mit tegyünk?

Kozma József urat kövessük-e? ki feltárja előttünk a természetnek okról okra menő országát, a mely azután egymásután felemészti gyermekeit. Vagy kövessük azon Jézus Krisztust, ki erőteivel bebizonyította magát isteni erő birtokosának lenni, bebizonyította egységét az Atyával, ki mondá: A ki hisz én bennem, ha meghal is él.“ Ki mondá:

„Bizony mondom nektek, én vagyok a juhoknak amaz ajtajok. Valakik én előttem jöttek, lopók és tolvajok.“ Ján. X. 7. „A lopó nem egyébért jó, hanem hogy ellopja, megölje, és elveszesse a juhokat.“ 10. v.

Mit tegyünk?

Kozma József urat kövessük-e? ki mondá: „a bibliai csudák babonás hitre vezetnek“, — vagy pedig ama Jézus Krisztust, ki erőteit, csudáit annak bizonyítékául akarja tekintetni, hogy az Atya ő benne, és ő az Atyában vagyok, tehát isteni életközössége bizonyítékául.

Ha Kozma József urat nem követjük, nem leszünk egyebek, mint ódon sirok, vak vezérek, oktalanok, esztelenek, olyanok, kiknek hitök babona, szóval a világ gúnyjai. — Ha a Jézus Krisztust nem követjük, attól válunk meg, ki a világnak világossága, ki az ut, igazság, és az élet, kinél vannak az örök életnek igéi.

Kozma József ur alávet minket testestől lelkestől a természet törvényeinek. A Jézus Krisztus a világok szabados Urának karjai közé vezet, mint szabad fiakat... azon Atyához, ki szabados szent tetszéséből intézkedik a mindenség felett, de nem önkényből, hanem örök szeretetből; mert az Istennek lelke a szeretet. Ez az ő lénye örök törvénye, kit az egek egei be nem fogadhatnak: mert minden csupán az ő akaratának nyilatkozata, de egyik sem korlátozza... ki rendelkezik ma is és örökké, ... ki magán kívül más tevékenységi célokat nem ismer, s örök szeretete céljának elérésére mindenhatóságát szabadon munkásítja, mert örökké szabad, mivel örökké absolut... ki az állományokat, életelveket (Lebensprincipien) beltörvényeik szerint engedi fejlődni, de saját állománya, az az absolut szellemi mivolta a dolgok logikai rendje szerint is felül állván az általa akart állományokon (ide tartoznak az anyagi világból kiemelkedő lelkes állományok, magasabb életelvek) ezeket is saját végcéljainak szolgálatára rendeli, és sohasem korlátozza; mert ő egyedül az Isten, a világt teremtető, a mindenható Atya, mint az apostoli hitvallás kifejezi, de gondviselésének célta akaró világigazgatási munkásságában senkitől sem kér tanácsot, és sehol sem tűr semmi korlátot; mert a mennynek és földnek Istene. A legujabb csillagászok beszélnek csillagokról, melyek már elenyésztek, és másokról, melyek most képződnek, s így ezen tudósok is a mindenható világur teremtető akaratának folytonosságáról beszélnek, a mit az Ur Jézus Krisztus így fejezett ki: „Az én Atyám még ma is munkálkodik.“ ἔως ἄρτι.“ A heidelbergi

Rothe pedig így nyilatkozik e tárgynál „Isten az ő teremtetési utolsó művénél az embernél „noch in der Mitte der Arbeit,“ munkája közepén van. Ethik 496 §. II. 218. lap. Tehát e szerint a „teremtés“ s így a teremtetési actio bevégezve nincs. Ilyen Isten a biblia a ker. tudományosság Istene. Nem elégszik meg a már teremtetéssel, teremt, azaz absolute munkálkodik ma is „heősz arti.“

De Kozma József urnak úgy tetszik, hogy az a teremtető Isten, ki a világot nem magáért az anyagért, hanem az önmagában rejlı szellemi célokért teremteté, kösse magát további munkásságában a természet törvényeihez. Mondjon le absolut teremtetési jogáról, s maradjon mégis Isten, ne akarjon többé semmit. Hagyja menni a dolgokat, a mint mennek. Hiszen nagyon jól mennek... okról okra. Neki nem kell „könnyőrgést meghallgató“ Isten!

Sajátos követelés egy esperestől a természet javára. Mintha Kozma ur nem is az evangéliumnak, hanem a természetnek volna felkent lelkésze. Már a ki az evangéliumot ismeri, oly Istent, a ki az alárendelt állományoknak és azok törvényeinek foglya volna, bizony nem ismer.

Kozma urnak ezek szerint a természet „ön cél!“ Már hogy ezt a világ melyik akadémiájában tanítják, nem tudom, de hogy az összes teremtettség saját Teremtetőjében bírja végcélját, ezt már azután tanítják mindenütt az anyagelveket kivévn, a kiknek természetesen nem kell semmi Isten. De még Darwin is az első kezdethez oda állítja az isteni teremtető immédiát aktivitást, és pedig nemcsak az anyag, hanem az első állati életelv létrehozásához is. De Kozma ur azt tanítja, hogy az Isten, ha már egyszer akarta a természetet, s akarta törvényeit is, többé ne szóljon bele, hagyja magára; mert hiszen azon törvényeket is ő adta.

Igen, csak Isten nem akarhatta a természetet magáért az anyagi természetért, hanem önmagáért, és azon magasabb állományokért, s életelvekért is, melyeknek az anyagi természet talajul szolgál.

Valóban nemcsak anyagilag van akarva, sőt ez oly alárendült valami, a mi más állományoknak megjelenési és életfejtekezési helyül szolgál. Ezt tapasztaljuk.

De már a természetbe a magasabb állományokkal, életelvekkel kétségkívül magasabb rendű törvényeknek is kell belépni.

Sőt úgy tapasztaljuk, hogy az ember lelki állományában már pláne erkölcsi és szellemi törvények is mutatkoznak, s ezek gyakran oly hangosak és parancsolók, hogy olykor a phisicus és organicus törvényeknek engedő testi életet is követelik áldozatul.

Már ezen törvények ép oly jogosak a teremtettség házában, mint ama másik. Sőt talán, miután a lelki állomány az anyagnál a dolgok logikai rendje szerint magasabb: tehát törvényei is előnnyel bírnak amazok felett.

Ugyan mi lett volna csak Magyarországból, ha nem lettek volna koronként oly fiai, kik nem haboztak a hazáért életüket feláldozni?

Mi lett volna a reformációból, ha a phisicai élet követelése határozna az ember felett... ha nem volna az embernek a természetinél magasabb benszülött törvénye?

Ezen külső, belső tapasztalatok után úgy vagyunk meggyőződve, hogy Isten úgy rendezte el az ő világházát, hogy ha vannak al- és felrendű állományok, életelvek: úgy legyenek als felrendű törvények is, melyek az életnyilatkozat benső feltelei.

*

Most még élénk áll a legmagasabb állomány, az Isten, a ki önmagában s önmagáérti valóság egyedül.

Már ezen felséges állomány csakis az ő legmagasb jellemű beltörvénye szerint lehet munkás, és nem valamely magánkülső törvény szerint, azaz absolute. A míg nem sikerül az isteni állományt az általa akart teremtettségnek dethronizálni, és kénytelen lesz engedni az absolut akaratnak, és ez bizony sohasem lesz hátrányára. Sőt ha valaha sikerülne a teremtettségnek felül kerekedni a Teremtőn, nem óhajtanék részt venni az emberek fiainak azon boldogságában, melyet ezen eset előidézne.

Nem tudhatom egyelőre, ha Kozma ur hajlandó-e a teremtettség rendében az állományok különségét megengedni?

Azért mondom ezt; mert mikor ő a bibliai csudák ellen beszél, a természet törvényeire hivatkozik, mint a melyen kívül Istennek más törvénye nincs a világban. Mikor pedig én az alrendű állomány, az anyag törvényéről beszélek, ő azt mondja 1) „Az anyag törvényei sohasem léteztek”, 2) „mert azok az Isten törvényei.”

E tétel első pontjára feleljenek Kozma urnak a természet-tudomány emberei. Ugyan kérdezze meg őket, vajjon létezik-e a földön oly akadémia, melyben azt valaha tanították volna? Határozottan új tan az. Eleget élt azon ember, ki egyetlen egy új eszmével képes gazdagítani a gondolkodás világát. De már az más kérdés, hogy ezen új eszmé jó is-e?

Én általában csupán annyit jegyzek meg, hogy mikor a teremtő akarta az állományt, akarta egyszersmind annak életnyilatkozati feltételeit is, vagyis törvényeit. Ez conditio sine qua non.

Az anyagnak kell lenni de csak saját magára való törvényeinek, melyet Isten adott ugyan, de nem önmagának, hanem csupán az anyagnak, lévén az Isten (az irás szerint is!) lélek, vagyis szellem, s így az ő törvényei csak szellemi állományának megfelelőek lehetnek.

És ez lényeges különség.

Az olyatén tételre, mely Isten és az anyag törvényeinek az onságát fejezi ki, már az akadémiák régen megfeleleltek.

Azt mondják az akadémiák, hogy az vagy p ankozmismus, a mi határozottan pogány dolog, vagy pantheismus, a mi nem kevésbé pogány dolog; — tehát mindenképen pogány dolog.

Lássuk:

Ha az anyag törvénye és az Isten törvénye egy: úgy Isten az ő lényével vagy átmege a világba, s lesz nem egyéb, mint a világ. Ezen világistenség azután pankozmismus. — Vagy pedig a világ azonosul az Istennel, s a világ nem lesz egyéb, mint az isteni lényeg fejtekezése. Ez pantheismus. Ekkor azután mi leszünk a partialis istenecskék, míg a másokban az Isten is állatocska lesz. — Választhat, a kinek tetszik!

Kár az akadémiákkal előre gúnyolódni, mielőtt megtudnók, hogy miként fognak szavazni?

Sőt hitügyi kérdéseknél az esperesnek a mi főkönyvüktől az irástól kellene tanácsot kérni. Mert igen szomorú dolog az, ha az esperes oly lépéseket tesz, hogy utána még az ódon sírok is felkiáltoznak és tiltakoznak.

A megpendített kérdésnél bátor vagyok Pál apostolra hivatkozni, ki saját valójában két egymással harczó törvényt vett észre. Az egyik a testnek, a másik a szellemnek törvénye. Különös az, hogy e két törvény nem akart azonosulni, összéb-

külni, örök háboruban éltek. Pedig mind a kettő jogosan cselekedett. Az egyik a testi állománynak adatott törvény lévén, és csak a testnek törvénye, ellenhatott a magasabb állománynak, szellemnek, és a szellem védte a maga jogait, nem engedett. — Joga, sőt kötelessége volt azt tenni. E küzdelem az emberi élet, s a szellem győzelme a legszebb koszorú: az erény. Ama küzdelem nélkül az égnek e fényugarát nem ismerné a világ. Küzdelem nélkül nincs diadal. Diadal nélkül nincs pálma; Ezt is Pál apostol mondja.

Bocsánat, én Pál apostollal tartok még a f. szabolcsi esperes ellenében is, s a külön állományok külön, megfelelő törvényeit vallom.

A régi sir ragaszkodik ama régi sirhoz, melyben Pál apostolnak lelke is lélekezik, az iráshoz. Nem vagyok képes e drága sirtól megválni az emberek kedvéért. Ez bűn volna.

A khrisztianizmus Istene a biblia előterjesztése s az absolut szellem fogalmánál fogva a mindenséget, akart állományai-val, s azoknak törvényeivel, saját magasabb céljainak eszközévé teszi. . . Ezen cél határozottan erkölcsi, szellemi, és semmiképen sem anyagi, miután absolut szellem az egyedüli önmagában, és önmagáérti valóság maga is szellem.

De hát mint értsük meg most már Kozma ur gondolkodása rendszerét, feltéve, hogy benne van valami rendszer.

Igy szól ő:

„Azon erkölcsi erősség mely itt (az én tiltakozásomat érti) Istent mint határtalan, mint senki, és semmi által nem korlátozható, és így minden anyagnak urát festi, megbotlik, (hol? kinek a fejében?) elesik, megsemmisül az absolut Isten fogalmánál, melyszerint ő saját tökélyei által korlátoztatik. Erőtlen-séget, erkölcsi fogyatkozást (ki tanította valaha ezt?) az Isten-ség fogalma nem tűr.”

Uram Isten! hisz ezt tanítom én minden sorommal. Soha sem lesz képes felőlem ellenkezőt állítani.

Ha már eljutott Kozma ur az absolut szellem fogalmáig: akkor át kell adnia neki azonnal az absolut cselekvési jogot is, s meg kell engednie, hogy legyen határtalan (ha Isten!) senki és semmi által ne korlátoztassék (ha ténye egyik tökélye a mindenhatóság). Különbén vagy nem érti azt, a mit mond, vagy a tudatlanok mulattatására játszik a fogalmakkal. Lássá Kozma ur, az absolut szellem erői is absolut jelleműek. Már pedig az általa akart anyagvilág erői csakugyan nem absolutak. . . és így ennek törvényei nem lehetnek egyszersmind absolut szellem törvényei is. Mert így azután a nem absolut erő lesz absoluttá, és az absolut nem absoluttá. A mi azután képtelenség igazán.

De Kozma ur folytatja absolut Istenfogalmát az ő modora szerint, s rossz neven veszi a biblia Isteneinek, hogy miért öltözött lángba a csipkebokorban. Szerinte ez önkorlátozás. De hát ki mondta azt valaha, hogy az a láng volt az Isten? Az a láng Jáhve szolgája volt csupán, és nem korlátja! — Egyszerű külső jele volt az Jáhve jelenlétének, hogy lenne ezen égő és nem égető tűz a mandátumot átvévő Mózesnek Istene jelenlétének meggyőző külső bizonyítéka. Meg kelle győződni ama pástornak, hogy a mandatum nem képzeletének játéka. E célra azt parancsolta Jáhve a tűznek, hogy szolgáljon, és a láng szolgált az ő Urának. Mint lehet már azt Isten önkorlátozásául venni, ha szolgál neki a láng, vagy a légrezgés, a hang? Hiszen még a f. szabolcsi esperes is megkívánja a tüztől, hogy szolgáljon neki, s melegítse az ő testét stb., s a légtől megkívánja, hogy

adja tovább a reá lehelt gondolatokat. Ezt a viláért sem tartja megsemmisülésnek, sőt helyesen a természet feletti uraságnak. De az isteni absolutum ne parancsoljon semmit az általa akart elemeknek; mert hát ez az ő absolut létét semmisítené meg.

(Vége köv.)

Dr. Heiszler József.

A vidéki középtanodákról.

(Folytatás.)

Ha a népnevelés alig egy évtized alatt oly örvendetes haladást mutat, hogy a tanköteleseknek átlag csak 30% nem iskoláztatik, s ha a nagyobb községekben a hat osztályu elemi oktatás általánossá lett: elégedjünk meg egyelőre ennyi eredménnyel a népnevelés terén s fordítsuk erőnket a középtanodai oktatásügyre, mely a nemzetnevelését viszi előbb úgy a tudományos-humanistikai, mint a gyakorlati, reál irányban; s ha eddig áldoztunk a lehetőből mindent a népiskolákért: mozdítsuk most elő tőlünk telhetőleg a középoktatás ügyét s azon igyekezzünk, hogy ennek forrásai ne csak minőség, de mennyiség tekintetében is gyarapodjanak.

Erre azt szokták a polg. isk. barátai felhozni, hogy a törvény már gondoskodott arról, miszerint a polg. iskolákban középtanodai oktatás is eszközölthessék — legalább a négy alsó osztályban; így tehát a középosztály képzésére is meg van a lehetőség adva s szükségtelenek a vidéki gymnasiumok. Hogy a polg. isk. alsó 4 osztálya párhuzamosan van berendezve a középtanodákkal, azt mi is tudjuk, de nem tartjuk azt helyesnek középtanodai szempontból. Szabad legyen tehát megtenni erre is szerény megjegyzéseinket.

Hol tanintézetek felállításáról van szó, ott „az általános tanügyi szempontokon kívül tekintetbe kell venni a helyi kívánalmakat és a szülék s növendékek érdekét” is. Már pedig, midőn a középtanodák romjain polg. iskolákat szándékoznak felállítani, akkor tehetnek ugyan törvényszerű dolgot, de vétenek nemcsak az általános tanügyi szempontok ellen — amennyiben sokkal fontosabb a középtanodai ügy, mint a jól szervezett népiskolák körén felül kívánatos, de nem életkérdést tartalmazó betetőzése a népiskolai tanfolyamnak; — hanem vétenek a helyi kívánalmak és a szülék s növendékek érdeke ellen is.

Hogy a tanítási kedv minél általánosabbá legyen a szülék között, mindenestre jó, olcsó és könnyű alkalmat kell azoknak nyújtani. Ez szabály nemcsak a nép-, de a középiskolai oktatásnál is. — A polg. iskolánál e szabály egyik kellékét sem találjuk fel a középtanodai tanulókra nézve. Először is a polg. iskolák tanítása nem jó a középtanodák mértéke szerint, mert míg a polg. iskolákban megelégszik a népiskolai törvény 3 rendes és egy segédtanárral is, addig a törvényjavaslat egy 4 osztályu algymnasiumnál a torna, rajz, szépírás és vallástanárokon kívül 4 rendes és két segédtanárt követel; s míg a polg. isk. tanárainak képesíttetését ugyanazon népiskolai törvény következőleg állapítja meg: „ki a tanítói képesíttetést megnyerte, annak a felső népisk. és polg. isk. tantárgyaiból, s azoknak tanítási rendszeréből még egy szigorlatot kell kiállania”: addig a középtanodai tanároktól 3 évi egyetemi kurszust s minden vizsgák közt a legnehezebb vizsgát kívánja meg a törvényjavaslat s azt, hogy a középiskolák egész folyamára legyenek képesítve. Látni való tehát, hogy, ha törvényerőre lesz emelve a mostani javaslat és azon törvény szellemében lesznek berendezve a kö-

zéptanodák, mily különbség lesz a polg. és középtanodák növendékei között, s hogy mennyire fogja az 1868. XXXVIII. t. cz. §-nak sürgetése növelni azon panaszoikat, hogy a középtanodákban való hiányos képzés alapja az ifjuság pangásának s elkorcsosulásának.

Másik kellék volna a szülékre nézve a középtanodai tanítatás olcsósága és könnyű volta; de ezeket sem nyújthatják a polg. iskolák, mert, polg. iskolákban nem tanítván rendes tantárgyként a latin vagy francia nyelv, a szülék magán uton való költséges tanítatásra lennének szoritva és még ezenkívül kötelezve arra, hogy gyermekeikkel valamely nyilvános középtanodában magánvizsgát tétessenek, mert csakis így vétethetnek fel polg. isk. tanulók a középtanodákba. Az ilyen magán uton való tanítatás és vizsgaadás aztán nemcsak kellemetlen utójárás és nehézségek, de tetemes költségekkel is járván: nagyon megnehezíti a tanítatási kedv elterjedését. Ime, ilyen középtanodai oktatásra nyujtana alkalmat a polg. iskola! Ki akar jótéményeiben részesülni.

Mem pótolhatván tehát a polg. iskolák a középtanodák helyét, megmarad ezeknek szükséges voltuk, annál fogva tehát fenn kell azokat tartani.

De ez általános kívánalmakon kívül vannak helyi specialis érdekek is, melyek megkívánják egyházkerületünk től, hogy a vidéki középtanodák jó karba helyeztetéséről erélyesen intézkedvén, igyekezzék azokat fentartani. Ez okok szuperintendentiánk minden tanügyi férfja előtt közelebből is ismeretesek lévén, elégnék tartjuk azokra csak rájuk mutatni, annyival is inkább, mert már is huzamosan foglalkoztunk a szükségesség bebizonyításával.

A tanulni óhajtó szegények még nagyobb számmal tódulván oly helyekre, hol némi istápolásban részesülhetnek — így Debreczenben is — tulságosan igénybe vétetik az így is nagyon keresett szolga-tanulói intézmény, melyet pedig el nem itélni lehetetlen. — De tudjuk, hogy e szolgai intézmény már eddig is túl van terhelve, s ha volna is alap annak kiszélesítésére, a hely hiánya megakadályozná azt. — E szerint a vidéki gymnasiumok által szolgáltatott tanulók egy nagy része — a szegények — leszorulván a térről, egy másik, szuperintendentiánk vezérférfjai alatt már eddig is élénken érzett hiány fog bekövetkezni, t. i. nem lesznek elegendő számmal a szerény jövedelmü tanítói, tanári és papi pályára lépők. Végre, bár a szegényebb sorsuak elmaradása következtében megcsökkenne a tanulók száma általában, de a főiskolák annyira túlnépesednének, hogy a tanítás eredményének kockáztatása nélkül a párhuzamos osztályok felállítása elmaradhatatlan lenne legalább a VI alsó osztályban. Arra pedig tudomásunk szerint nincs elegendő alapja az egyházkerületnek, hogy, közvetlen a növendékek, közvetve a szülék érdekében felállíthatná a VI paralel osztályt. Szükségesek tehát a vidéki középtanodák mint általános nemzeti és protestáns, ugy szuperintendentiális és helyi szempontokból is, annál fogva sürgetőleg kívánatosnak látnánk, hogy a vidék kulturája érdekében vétessenek kellő jóakaratu gondozásba a vidéki középtanodák s ha van mód fentartásukra, haladéktalanul kerestessék fel az s érvényesíttessék.

(Folyt. köv.)

Győri Lajos,
tanár.

B E L F Ö L D.

A magyarhoni egyet. evangyéliomi gyámintézet jelentéséről.*)

Megjelent a magyarhoni egyet. evangyéliomi gyámintézet 187⁵/₆-ik évi jelentése, (Miskolcz, 1876. 4-r. 31 l.) melyből tudomásra hozzuk a következőket :

Az egyetemes gyámintézet múlt évben okt. 15. Pakson tartotta 16-ik évi rendes közgyűlését. Ennek jegyzőkönyvét, és a hozzá csatolt gyámintézeti számadásokat adja a jelentés. A jegyzőkönyv magában foglalja a kerületi gyámintézetek évi jelentéseit; a Gusztáv Adolf-egylet jelentését az egyházak közt kiosztott díjösszegek felől; egy utasítást a gyámintézeti ügyek körül kívánatos egyöntetű eljárás végett a gyámintézeti testületek számára, mely az egyházaknak külön füzetben is megküldetett s bő alkalmat fog nyújtani mindenkinek a gyámintézettel közelebbről is megismerkedni; végre a jegyzőkönyv utolsó pontjában egy lelkes indítványra találunk Gyurácz Ferencz dunántúli gyámint. elnöktől. Ez indítványban felhívja a magyarhoni egyházegyetemet, hogy az 1791-ik évben hozott 26-ik t. cz. emlékére 1877—1891. év közt terjedő időben gyűjtést rendezzen s az összegyűjtött tőkének kamatjövendelmét 1891-ben egyházi közczélokra tegye folyóvá.

A jkőnyvhöz csatolt 187⁵/₆. évről szóló gyámintézeti számadás egész terjedelmében tünteti föl az egyetem, kerületek, es-perességek és helyi gyámintézetek összes bevételeit és kiadásait. E szerint a központi tőke az 187⁵/₆ évben : 31561 frt 26 kr. — 787 trt 59 krral több, mint az előző évben. A gyámintézet összes bevétele volt : 1) központban 2798.33; 2) bányakerületből 2429.—; 3) dunáninnyi kerületből 1489.06; 4) dunántúli kerületből 2167.69; 5) tiszai kerületből 2373.86; — összesen : 11,257 frt 94 kr. Ebből kiosztatott 8517 frt 13 kr; az 187⁴/₅-iki kiosztáshoz mérve 146 frt 67 krral több. Gusztáv Adolf-egylet küldött 12,008 frt 97 krt. És így a múlt évben 189 egyház 20,526 frt 12 kr. segélyben részesült. Ez áldott egylet maga 75 egyházat részesített segélyben. — Miként oszlott meg ez összeg az egyes egyházak és tanintézetek között, azt a jelentés végén közölt kimutatásból láthatjuk. E szerint Pápa, Szakolcza, Ujvidék, Uj-Klenócz mindegyik külön a 400 frtos szeretetadományban részesült. (Minden kerületből egy-egy egyháznak jut évenként a 400 frtos szeretetadomány.) A G. A.-egylettől nyertek : felső-lövői képezde 2500 frtot; Ns. Oroszi 150 frtot; bánáti miszió 563 ft 65 krt; Buda 225 ft 50 krt; Fóth 263.80 krt; Kácsfalu 799 ftot; N.-Várad 218.60; Mokra 56.40 krt stb. stb.

A gyámintézet a G. A.-egyletnek múlt évben 200 ftot küldött. 1861—76-ig összesen 3834 frt 92 krt.

Ugyanez időköz alatt F.-Lövő nyert összesen 22,179 frt 63 krt, Szombathely 6230 frt 45 krt. stb.

Közli : Endreffy János,
év. lelkész.

K Ü L F Ö L D.

Nagy Brittanbia.

(Különböféle theol. irányzatok az angol püspöki egyházban. Smith aberdeeni hittanár érdekes esete a skót szabad egyházban.)

Az utolsó pár évtized alatt a theologiai tudományosság az angol püspöki egyházban is, különösen pedig épen a bibliai kri-

*) Lásd e szép intézet bővebb ismertetését Lapunk II. évfolyama 35. és 44. oldalokon Szerk.

tika terén, hatalmas lépéseket tett előre. Ezelőtt ez egyház a tudományos vizsgálódástól csaknem egészen elzárta magát; ámde azon különböző irányzatok, melyek mostanában kebelében keletkeztek, arra késztették, hogy figyelmét az egészen gyakorlati térről, most már a theol. tudományosságra is kiterjeszsze.

Különösen pedig a következő három irányzat az, mely jelenleg az az angol püspöki egyházban egymással versengve küzd.

I. Kétségtelenül legtekintélyesebb és legbefolyásosabb ezek közt, az u. n. evangyéliomi (evangelical) vagy szelidebb egyházi (Low-Church) párt, mely lényegileg a német prot. egyh.-ban Schleiermacher óta életbelépett közvetítő vagy egyesülési pártnak felel meg. Tagadhatlanul igaz, hogy az angol püspöki egyházban ez az irány foglal el leghatalmasabb tért; a mi egyáltalában nem csuda, ha tekintetbe vesszük, hogy Angliának legtekintélyesebb egyházférfiai, mint p. o. a canterbury és yorki érsekek is ez irányhoz tartoznak, s annak törekvéseit hatalmasan, sokszor anyagi áldozatokkal is elősegítik. Hogy a lelkészek közt a gyakorlati képzettség nagyobb lendületet nyerjen, több jelesebb püspök pártfogása alatt 1874-ben egy „egyházi homiletikai társulat“ (Church homiletical Society) jött létre, melynek tagjai különösen egyházi beszédek készítése és előadásában gyakorolják magukat. Ha már a tagok munkái közül valamelyik kitünőnek ítéltetik, az az egylet organumában, az u. n. „Lelkipásztori tér“-ben (The Clergyman's Magazine) szokott megjelenni. Havi folyóirat ez, mely Landseil lelkész szerkesztése alatt Hodder könyvkereskedőnél (London, Paternoster Row 27) jelen meg. Az egylet tagjainak száma több mint 3000, kik e folyóiratot évenként 10 shillingért (5 ezüst frt) kapják. E lap különben középpártot képez az angol ritualisták és tulzó liberálisok közt; s figyelembe veszi a dissenter egyházak lelkészeinek működését is.

Az elméleti theológia terén különösen az exegesis az, mely iránt ez iskola férfiai kiváló figyelmet tanusítanak; s hogy itt is minél többet és értékesebbet hozhassanak létre : több tekintélyes lelkészek és hittanárok léptek össze; és pedig tisztán exegetikai művek kiadása céljából. E tudományos társulat legelső lépése volt, ugy művelt lajkusok mint lelkészek számára, egy bibliai kommentár kiadása; s a mű*) rövid idő alatt csakugyan meg is jelent. A mű, a mellett, hogy a kritikai tudományosság szempontjából mindenesetre nem csekély nyereség, erősen polemikus irányu is, hatalmasan védvén a bibliai csudákat azon tulzó liberális megtámadások ellen, melylyel azokat Colenso és az oxfordi essayisták tönkre tenni törekedtek. E kommentár iránya és szelleme a Keil-Delitzsch által szerkesztett bibliamagyarázati terjedelmes német műnek felel meg.

2. A másik irány az angol püspöki egyházban az u. n. szabad egyházi párt (Broad=Church=Party), mely, különösen pedig Londonban és a körül, nem csekély számú híveket számlál. E párt élén a képzett westmünsteri dékán Stanley áll. Több tekintélyes lap, mint p. o. az „Athenäum“, „Academy“ és „Saturday Review“, sőt sok tekintetben még egy terjedelmes folyóirat a „Contemporary Review“ is szolgálatokba szegődvén be : nem csuda aztán, ha e párt a

*) Teljes czime : The Holy Bible according to the authorized Version (a. D. 1611) with an Explanatory and Critical Commentary and a Revision of the Translation. By Bishops and other Clergy of the Anglican Church (London John Murray). Lásd jelzését Lapunk II. évf. 303. oldalán.

képzettebb világiakra hatalmas befolyást gyakorol. *) Fiókegye-
tek, propagandák felállítása által mindent elkövet e párt, hogy
a köznépet is hatalmába kerithesse; itt azonban eddig még min-
den törekvése hajótörést szenvedett azon szívós kitartáson, mely-
lyel ez az atyáktól öröklött, s nála szivdolgává vált hithez kitar-
tóan ragaszkodik. E párt különben nem annyira a saját, komoly
vizsgálódás és tanulmány útján nyert, mint inkább a másoktól
kölcsonzott eszméket igyekszik az angol püspöki egyházban
meghonosítani. Egy nem rég két kötetben következő czimvel :
„Supranatural Religion“ megjelent mű is, semmi nem egyéb,
mint egyes kitünőbb német rationalista theológok műveiből
plagizálás.

3. Legcsendesebben, de azért nem minden hatás nélkül
működik a szigoruan magas egyházi (High-Church) vagy
ritualista párt. A tudomány terén e párt, mióta Pusey-
nak „Irenikon“ czimű műve megjelent, semmi jelentékenyebb
valamit nem hozott létre; úgy hogy ma már a ritualisták min-
den figyelmeket tisztán a gyakorlati tere irányozzák. E pártnak
különben nagyon sokat kell a többiektől elszenvadni; annyival
is inkább, mert — a mint látszik — minden törekvésök oda
irányul, hogy az egyházban tökéletes szakadást hozzanak létre.
Épen e célból alakult a mult évben egy egyesület, mely magát
„Fraternity of the Holy-Cross“ nevezte el. E társulat már na-
gyon is különösen van szervezve. Tagjai csakis lelkészek lehet-
nek. A világiak azonban pártolókul szerepelhetnek, s mint ilye-
nek évenként meglehetősen összegecske lefizetésére köteleztetnek.
Azt felesleges mondanom, hogy e társulat nem egyéb, mint egy
titkos propaganda, melynek végcélja semmi más, mint a balga
és együgyű hívőket egyenesen Rómához vezetni vissza!

Ennyit röviden az angol püspöki egyházban jelenleg élet-
ben levő különféle theológiai irányzatokra vonatkozólag, melyet
most azon ígérettel fejezünk be, hogy adandó alkalommal foly-
tatni fogjuk ez ismertetést, szölván az angol presbyteriánusok
és különböző dissidens egyházak kebelében létező theológiai is-
kolákról is. Fordítsuk most már figyelmünket ugyancsak a britt
félsziget egy másik egyházához az u. n. skót szabad egy-
házhoz, melynek kebelében egy hittanárnak, a biblia hiteles-
sége ellen intézett támadó fellépése, nem csekély mozgalomba
hozta a kedélyeket. Az eset röviden a következő :

Smith aberdeeni hittanár egy cikket tett közzé a szent
iratról az „Encyclopaedia Britannica“ czimű terjedelmes és
jeles műben, mely cikkben ő az ó-szövetség némely könyveinek
hitelre méltóságát kérdésbe teszi; a nélkül azonban, hogy maga
egészben véve azon iratok inspirált voltát csak legkevésbé is
tagadni akarná. Mivel már e kritikai vizsgálódásában vannak
oly pontok, melyekben Smith ellenkezésbe jött az egyház taná-
val, tüstént egy bizottság neveztetett ki, és pedig több tekinté-
lyes lelkészek és hittanárokból, mely feladatául tűzte ki az ügy
komoly és alapos megvizsgálását. A bizottság a maga munkála-
tát a mult év utóján csakugyan be is végezte, jelentést tevén,
hogy Smith aberdeeni hittanár a hívő egyháznak tanításával a
biblia hitelessége, az egyes sz. iratoknak iratási idejére nézve,
ellenkezésbe jött. Minthogy azonban a bizottság ez ügyben vég-

*) Csaknem megfoghatatlan az, hogy mily pompásan értenek a
liberális theológok ahhoz hogy a világi sajtót is hatalmukba kerithes-
sék! Tessék csak megnézni idehaza is a fővárosban megjelenő lapokat,
vajjon a legnagyobb rész nem a prote. stans-egylet és unitarizmus szol-
gálatában áll-e? Különben ez csak azt mutatja, hogy a mi moderneink
nagyon élelmesei!

leges ítéletet hozni nem tartja magát hivatottnak, az egész tény-
álladékat a legközelebbi egyetemes gyűlés elé terjeszti fel.

Ime, mily lelkiismeretesen és pontosan jár el egy öntu-
datos egyház az olyan egyénekkal szemben, kik tanításával
egy vagy más tekintetben nem értenek egyet! Nem lesz épen
lehetetlen, hogy Smith az egyetemes gyűlés által tanári állásától
elmozdittatik, pedig egész hibája nem áll egyébben, minthogy
az ő szövetségi iratok némelyikének authentiáját kétségbevonta.
Vajjon, hogyha a magyar ref. egyház ily határozottan lépne fel
mindazok iránt, kik tanait naponként kigunyolják s arculverde-
sik; hány hittanár és lelkész maradhatna meg eddigi állomásán?
... Nyuljanak az illetők saját kebelökbe és ítéljenek. —k.

K Ü L Ö N F É L É K.

— Czelder M. szép levele után, melyet ő a budapesti
„Prot. — Lap“ 6. számában látott jónak közzé tenni védve a
bibliai csudákat, megszólal Dr. Ballagi Mór is a csudák kérdé-
sében „a tudományosan fegyelmezett ész“ sisakába öltözve s a
legridegebb cynismussal a Bem tetteit regésítő székely atyafi
eljárásával állítja egy színvonalra az ihletett szent írók irodalmi
működését. A cikkben a „tudományosan fegyelmezett ész“ a
„mindenség változatlan örök (?) törvényeiben nyilatkozó isten-
eszmé“-t ismer csak, a teremtménytől nem látja a teremtőt, sőt
ezt annak alárendeli, s a teremtettség törvényeinek örök vol-
tát hirdeti; ily nézetnél, az Isten csak fogalom, eszme, nem pe-
dig személy, atya, teremtő és realis lény. Hát a ker. egyház
nagy apostolai és lángeszzei, mert hittek, nem voltak-e a „tudo-
mányosan fegyelmezett ész“ birtoklói? Vallás dolgában, a biblia
keresztény emberre, s épen hithirdetőre nézve, első fegyelmező
az Istenige tartozik lenni.

— Kajdacs. Csúthy Zsigmond tudatja, hogy „Magyar
prot. egyháztörténelmére“ az előfizetési idő márczius 15-ig meg-
hosszabbítottatik. A bolti ár magas leend. Február 4-ig 149 elő-
fizető s aláíró jelentkezett. — Hozzá ft. Révész Bálint és nt.
Lang Adolf lelkész uraktól is érkeztek bátorító levelek.

— Györök. Rác Károly ref. lelkész tudatja, hogy „Máté
evangyéliomának magyarázatára“ az előfizetési idő márczius kö-
zepéig meghosszabbítottatik. Eddigelé 47 előfizető jelentkezett.

— Edinburgh. Csiky Lajos lelkészjelölt febr. 1. tar-
totta itt a Szent Lukács nevezetű szabad egyházi templomban
nyilvános felolvasását a „magyar prot. egyházzól“, Dr. Moody
Stuart lelkész mutatta be őt a közönségnek. Egy gazdag uri
ember, ki az egyházi ügyek iránt nagy érdekléssel viseltetik, a
felolvasás után mondá hozzá: mivel ők még ily rövidletben nem
hallottak ennyit a magyar prot. egyházzól, óhajtja, nyomassék
ki a felolvasás 2000 példányban, a költséget ő viselni fogja. —
Igen helyes, hogy jeles ifjunk a felolvasó, az óhajtás teljesíté-
sége beleegyezett. A „Daily Review“ skót nagy napi lap febr.
2-iki száma „The hungarian reformed Church“ felirattal a fel-
olvasásról melegen emlékezik s annak rövid kivonatát adja. Üd-
vözet annak a ki nemzetünk és egyházunk jó hírnevét a messze
északon oly nemes odaadással képviseli!

(Halálhíradások.) Dr. Tavasi Lajos az iglói ág. hitv. gym-
nasium jeles tanára (1855 óta), a nevelésügy bajnoka jan. 28.
élete 61. évében elhunyt. — Báthy István n.-s. orosz (Bars)
helv. hitv. lelkész jan. 11-én 64 éves korában meghalt. Béke az
elköltözötteteknek!

T Á R C Z A.

A rombolás bajnokainak.

Letűnt idők vak büne ébredt-é fel
 Mély sirjából? — kísértni a jelent —
 Gigászok vínak az ég Istenével?
 Ki örök fényben trónol odafent;
 Vagy Babel-tornya épül, a magasba,
 Hol csillagezrek örök útja van,
 S az órjás munkának nincs foganatja;
 Azért e had lázongó, nyugtalan?!

Ugy van! igen! az ember olyan dőre. . .
 Felette hány évezred elhaladt,
 S az alatt mi lépést se tett előre:
 Ma is az Ur ellen folytat hadat,
 Gyenge fényénél a parányi lángnak,
 Mit az Isten ajka belé lehelt;
 Szemei — úgy véli — mindent belátnak
 Az ég ürébe: fenn, s a földbe: lent.

Ti! a kiknek napotok e kicsiny láng,
 Mely az örök-fény egy sugára csak,
 Mely ellobban már, alig hogy kicsillant,
 Lágy szárnyu szellő hogy rája csap;
 Nézzétek — a történetek könyvében
 Nem tanit-é annyi letűnt század?
 Hogy erőtök mily gyenge; mily törékeny
 Megrázni a sziklán épült házat.

Isten hatalma az! nekünk, hívőknek;
 Mi hiszünk benne, élünk általa!
 Behat megoszlásáig a velőknek. . .
 Nektek: bolondság — rég is az vala, —
 Hivén: bolondozunk; hiven remélvén:
 Futunk hiu álmokképek után;
 Uj eget várván a halálnak révén:
 A régi mesét folytatjuk csupán. . . .

Ajkatokon gúny lett nevünk. . . Hiába!
 Nem követünk benneteket vakon.
 Mi uj erőt öntött az agg világba;
 Mi feltetszett ott naptámadaton;
 Gyújtó villámként átrepült az égen,
 S millió szívbe világot vetett;
 Miért ezrek ontották vérök régen:
 Századok alatt, az mind, — mese lett. . . .

A jog, igazság s mely támadt nyomában:
 Testvériség, hit, remény, szeretet;
 A kiáltó, hangzó szó a pusztában,
 Mely ezereket üdvre vezetett;
 Az a gyász-nap, mikor az ég sötét lett,
 A templom kárpitja ketté repedt;
 Mikor megindult a néma természet,
 S gyászolt a megölt Megváltó felett.

Aztán napok, minőket ezrelév lát!
 — Egy századra kibató mindenik —
 Hangok, melyek betöltik pusztá Pérát,
 Mikor az elment Mestert keresik;
 Napok! melyek méhében duzzadott már
 Az uj élet csirája, gyökere. . .
 Mikor megdőlt annyi fényes oltár!
 Templom, bálvány omlott a földre le.

Aztán évek, — mikor az uj hit terjedt:
 Kin, rettegés közt a hívő sereg
 Szent hymnusával felvert sikot, berket. . .
 — Már e földön szentek! nem emberek.
 Egy hittől lelkesülve annyi ezren!
 Egy szeretettől hatva át, meg át,
 Ha a halál int, szívök meg nem retten;
 Várják, reménylik: a m a s z e b b h a z á t.

Ez mind! csak álom, agyrém, üres ábránd. . .
 A p u s z t a é s z e z t m i n d n e m é r t i m e g .
 Nektek t u d a t k e l l , s c s a k é s z u t á n j á r v á n , —
 Vergődő lelketek fárad, piheg. . .
 Mint a hajó, mit elkapott a hullám,
 Menedéket nem lelhettek sehol,
 Egyik tévelyből a másikba bukván. . .
 Ez az élet rosszabb, mint a pokol. . .

Mit akartok?! a hitvány mécs világa
 Hogy ragyogná tul a fénylő napot?!
 Akkor borul sötétlő éjszakába,
 Mikor legjobban égni láttatott.
 Mit akartok? gonosz harc a mit vittok. . .
 Mely ápolt, táplált, szivvérén nevelt:
 Az ellen élesíttek kardot, gyilkot,
 Hogy átverjétek a nemes kebelt.

A harc nem uj, nem is végső. . . No rajta!
 Mindig volt ilyen pártos nemzedék. . .
 Hanem a gyök ismét uj ágat hajta,
 Habár tövére fejsze vetteték.
 Mi megállunk, — míg szívünk végsőt dobban,
 Küzdünk végig: kész ott a jutalom. . . !
 Hajónk hánykódván a vészes habokban —
 Vigyázunk a hajó-orron s taton.

Cserek viharban! egymást védve-tartva.
 Vezérelvén magasabb akarát;
 Nem bukhatunk el ember észszel harcba:
 A s z e g l e t k ő v a n l á b a i n k a l a t t .
 Állunk hiven: hiszen a z U r v e l ű n k l e s z
 Zúgó vihar között, „roppanásban“
 Benne vetjük bizalmunkat, hitünket!
 Ninesen idvesség, nincs senki másban!!

Zöld Mihály,
 ref. s. lelkész.

Izenet. Aratornak: Köszönettel vettük s mihelyt rájő a sor adjuk.

Igazítandó. Lapunk 6. számában 51. lapon Csuk helyett két
 izben Csink, 52. lap 43. sor „Jézust“ helyett Jánost, olvasandó.

Balogh Ferencz, felelős szerkesztő és kiadó.